

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Disputationes|| ROBERTI BELLAR-||MINI E SOCIETATE
IESV,|| DE CONTROVERSIIS CHRISTIANAE|| FIDEI,
ADVERSVS HVIVS TEM-||poris Hæreticos,||**

Tribus Tomis comprehensæ.||

De Sacramentis In Genere

Bellarmino, Roberto Francesco Romolo <Heiliger>

Ingolstadii, [1599]

VD16 B 1607

XI. Soluuntur obiectiones ex ratione depromptæ.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-53925](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-53925)

RESPONDEO, non comparat Bernardus Sacramenta cum libro, baculo, & annulo ratione efficientiæ, sed solum ratione diuersitatis Sacramentorum. Nam alioqui ibidem docet, Sacramenta conferre gratiam, vt supra citauimus.

VLTIMO proferunt Tertullianum, qui in libro de Pœnitentia vocat Baptismum fidei obſignationem: quomodo etiam loquitur Baſilius, lib. 3. in Eunomium, & libro de Spiritu ſancto, cap. 12.

SED ad hæc reſpondimus ſuprà cap. 17. vbi oſtendimus, Baptiſmum vocari ſigillum fidei, nõ quia excitet fidem, ſed quia per Baptiſmum teſtatur is, qui baptizatur, ſe credere, & etiam Eccleſia baptizans dat illi publicum teſtimonium ipſius fidei. Sed quanquam Patres id verè tribuant Baptiſmo, non tamen negant habere etiam alios effectus præſtantes. immò etiam eos aſſerunt, vt ſuprà oſtendi.

CAPVT XI.

Soluuntur obiectiones ex ratione depromptæ.

PRIMA ratio eſt Lutheri in Babyl. cap. de Baptiſmo, & Philippi in Apologia, artic. 13. & aliorum. In omni Sacramento requiritur verbum promiſſionis: vbi eſt promiſſio, ibi neceſſariò exigitur fides, quæ promiſſionem accipiat, ergo fides eſt, quæ immediatè operatur, & iuſtificat. Confirmat Lutherus, quia multi per fidem ſaluantur ſine Sacramento, vt qui non habent à quo baptizentur, & contra qui Sacramentum habent ſine fide, damnantur. Igitur in Sacramento fides eſt, quæ iuſtificat, non Sacramentum.

RESPONDEO, tribus modis peccare hoc argumentum, quod tamen eſt cõmuniffimum apud aduerſarios. PRIMVM enim, verbum promiſſionis requiritur quidem in inſtitutione Sacramenti, at non requiritur in ipſo vſu Sacramenti: id quod patet. Nam qui baptizant, non dicunt: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit*, quæ eſt promiſſio, ſed dicunt; *Ego te baptizo in nomine Patris, &c.* Et qui conſecrant Euchariftiam, non dicunt: *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.* Sed: *Hoc eſt corpus meum.* Et qui abſoluunt, non dicunt: *Quorum remiſeritis peccata*, ſed; *Ego abſoluo te.* Porro hîc agimus de vſu Sacramenti, non de inſtitutione.

ne: agimus enim de effectu Sacramenti; operatur autem Sacramentum, dum eo utimur. Quare argumentum non est ad propositum, & falsum assumit. **SECVNDO**, etiam si in vultu quireretur semper promissio, & consequenter fides, non in posset concludi, fidem esse, quæ immediatè iustificat: dicemus enim, fidem requiri vt conditionem, & vt quæ applicatur homini Sacramentum. Sicut autem medico offerente pharmacum, & promittente sanitatem, requiritur in ægroto fides, quæ accipiat seridè illam promissionem, & medico assentiens non tamen est ea fides, quæ sanat ægroto, sed pharmacum licet sine fide pharmacum acceptum non fuisset: ita quoque, **TERTIO**, etiam si & promissio quireretur, & fides in Sacramento iustificaret: non tamen inde concludi posset, quod concludunt, solam fidem agere, Sacramentum autem nihil efficere: sed concluderetur, vtrumque esse necessarium, & vtrum sine altero non sufficere.

Ad confirmationem **RESPONDEO**, fidem, & Sacramentum paria in hac re videri posse. Nam sicut in necessitate iniculo potest saluari aliquis sine Sacramento in re, modo habet at votum eius, & fidem, ac pœnitentiã: ita è contrario saluatur paruuli sine fide actuali per solum Sacramentum. Et sic in adultis, qui habet Sacramentum, & non vult credere, damnatur; ita qui habet fidem, & non vult Sacramentum percipere, damnatur, Ex quo intelligimus vtrumque requiri, cum haberi potest, & vtrumque iustificare, sed diuerso modo. Neque Sacramentum actiue iustificat, vt instrumentum Dei, fides & pœnitentia iustificat, vt dispositiones, & secundum aliquam vt causam meritoriam de congruo. Neque est eadem gratia (vt supra diximus) quæ datur vi Sacramenti, & quæ datur sine Sacramento ob dispositionem, vel meritum de congruo fidei & pœnitentiæ.

SECVNDA ratio est Zvinglij in libro de vera & falsa religione, cap. de Sacramentis. Solus Deus nouit corda hominum, igitur solus ipse potest ea mundare: non erga Sacramenta iustificat. Confirmatur **PRIMO**, quia si Sacramenta opere operato iustificarent, Deus esset obligatus Sacramentum percipit.

RESPONDEO, argumentum probat, Sacramenta non esse causam

causas principales; non autem non esse instrumentales. Non enim est necesse ut Sacramentum nouerit cor, vel conscientia, sed satis est, si Deus nouerit, qui per Sacramentum operatur.

Ad confirmationem dico, Deum non esse alligatum Sacramentis, sed contra Sacramenta esse alligata Deo; nam Deus potest sine Sacramentis iustificare, Sacramenta sine Deo non possunt. Quod autem Deus non possit non iustificare eum, qui accipit fideliter Sacramenta non ideo fit, quia sit alligatus Sacramentis, sed quia est alligatus (si sic loqui licet) ueritati suae. non enim potest non esse fidelis in promissis suis. **A D D E**, quod haec omnia argumenta, si quid concluderent, concluderent etiam, Christi sanguine, vel fide in Christum, non posse homines iustificari. Nam Christi sanguis non scrutatur corda, nec penetrat ad animam magis, quam Sacramenta: & sicut absurdum videtur aduersariis Deum alligari aliquo modo Sacramentis, ita absurdum uideri debet alligari Christi sanguini, aut nostrae fidei. Et tamen aduersarij nihil sapius docent, quam nos Christi sanguine, & fide in ipsum iustificari.

TERTIA ratio Caluini, lib. 4. Instit. cap. 14 §. 14. Qui dicunt, Sacramenta iustificare, abstrahunt homines à Deo, & faciunt ut in spectaculo rei corporeae acquiescant, non in ipso Deo.

RESPONDEO PRIMO, si argumentum aliquid ualeret, probaret non debuisse Deum in Testamento ueteri proponere serpentem aeneum, quem qui aspicerent sanarentur; immo nec debuisse Deum incarnari, nec in spectaculo rei corporeae homines acquiescerent.

SECUNDO respondeo, contrarium sequi ex nostra doctrina. Nam cum dicamus Sacramenta ex se non habere uirtutem, sed Deum esse, qui per illa operatur, hoc ipso trahimus homines ad Deum; quomodo qui à Christo curabantur, vel per tactum fimbriae, vel etiam per sputum, & lutum non acquiescebant in fimbria, & sputo, ac luto, sed agnoscebant, & laudabant Christi uirtutem.

QUARTA ratio est Kemnitij loco citato in 2. parte Examinis, cap. de efficacia Sacramenti; Eodem modo iustificat uerbum Dei, & Sacramenta; sed uerbum iustificat solum excitando fidem, igitur & Sacramenta solum iustificat excitando fidem, Maiorem propositionem probat. **PRIMO**, quia
Scriptura

Scriptura sicut dicit Sacramenta iustificare, sic etiam dicit verbum iustificare, Rom. 1. *Euangelium virtus Dei est in salutem omni credenti.* SECUNDO probat, quia in iustificatione per Sacramenta concurrunt duæ quasi manus; una est offerentis gratiam, altera est hominis illam accipientis, manus Dei est verbum, & Sacramentum; manus hominis est fides. Ergo nec verbum, nec Sacramentum quidquam prodest nisi fide accipiatur, & si quid prodest, idem prodest, quia fide accipitur. Hebr. 4. *Non proficit illis sermo auditus, non ad fructum fidei.*

RESPONDEO, falsum esse, verbum, & Sacramentum eodem modo iustificare; immo, ut supra diximus, ita dicitur modo iustificari, ut videtur, id est, verbum præcedat fidem, & Sacramentum, sequatur fidem.

Ad PRIMAM probationem respondeo PRIMO, per Euangelium eo loco intelligi posse non concionem, sed mysteria Euangelij, ut incarnationem, passionem, Sacramenta, &c. SECUNDO, si accipiatur Euangelium pro concione, dico non explicari, quomodo Euangelium saluet. Nam subiungit apostolus: *Iustitia enim Dei reuelatur in eo ex fide in partem.* At nusquam Scriptura ita exposuit modum saluandi Sacramentorum. TERTIO dico, Scripturam, & verbo, & Sacramento tribuere vim iustificandi, sed nusquam dicere eodem modo iustificare; neque licet ex eo quod legimus, verbum, & Sacramentum iustificare, continuo colligere, ergo eodem modo iustificari: Alioqui liceret etiam concludere eodem modo iustificare verbum, quo iustificat Deus, vel fides, vel Christi passio, hæc enim omnia dicuntur in Scripturis iustificare: & si hoc non admitteret Kemnitius, ista eodem modo iustificari non possent.

Ad SECUNDAM respondeo, verbum, & Sacramentum posse manum Dei, per quam ad nos venit gratia, & iustificari, sed non eodem modo. Manus enim multa officia habere potest; nam & porrigit aliquid, & etiam operatur. Porro verbum dici potest manus, quia offert salutem, non autem operatur ipsa operetur, vel applicet: contra verò Sacramentum dicitur manus, quia applicat re ipsa Christi meritum, & operatur gratiam. Cuius differentia signum evidens est, quod verbum non prædicatur, nisi intelligentibus, nec prodest, nisi intelligatur, & credatur: at Sacramentum exhibetur, & prodest, & credatur, & non intelligatur.

dest etiam non intelligentibus, vt infantibus, & amentibus. Pari ratione fides dici potest manus nostra, non, vt vult Kementius, quia apprehendat promissionem, & ipsa sola hoc modo iustificet; sed quia remouet obstacula, & disponit animam, vbi est necessaria talis dispositio. Alioquin non solum non prodesset Baptismus infantibus, & amentibus, sed nec adultis, & sanis, si in ipso momento Baptismi paululum distraherentur animo; tunc enim fides non apprehendit promissiones.

Argumentum **POSTREMUM** Zvinglij est: Fieri non potest, vt Sacramenta, quæ sunt res crassæ & materiales, ad animam penetrent; igitur non purgant sordes peccati, quæ in anima resident.

Confirmari potest hoc argumentum. **PRIMO**; Quia si vlllo modo Sacramenta possent operari in animam, id fieri deberet per actionem, quam habent in corpora, vt Augustinus dicit de aqua, quæ corpus tangit, & cor abluit: at sæpe Sacramenta ne ipsum quidem corpus attingunt. Nam cum quis absoluitur, non est necesse, vt sonus verborum, aut manus sacerdotis pertingat ad pœnitentem. Pari ratione Matrimonium potest fieri solis nutibus, vel inter absentes. Denique non est necesse, vt verba consecrationis realiter panem consecrandum attingant: possunt enim ea verba dici tam submissè, & in tanta distantia, vt aër motus non perueniat ad panem. Denique de iplo Baptismo idem probari potest; nam virtus debet esse in verbis.

SECUNDO; Iustificatio est opus nobilius, & difficilius, quam sit creatio mundi, vt Augustinus docet tract. 72 in Ioan. Et patet, quia in iustificatione requiritur creatio gratiæ, quæ est res quædam diuina, & supernaturalis: at nulla creatura potest esse instrumentum creationis, vt S. Thomas docet, 1. part. quæst. 45. artic. 5.

TERTIO; Iustificatio fit in momento: Sacramenta in momento operari non possunt; ergo non possunt iustificare. Probat Minor. Nam non potest operari aliqua causa, nisi quando est: actio autem Sacramentalis, cum sit successiua, in instanti esse non potest. Explico: res successiua non habent esse, nisi dum fiunt, consistunt enim in quodam fluxu. Quare non est assignare vllum instans, in quo sit res successiua, vel
etiam

etiam vlla pars eius: sed tantum est assignare instans in quod quiddam indiuisibile continuatum rei successiuæ, quod quidem continuatum non est res successiuæ, nec pars eius: res enim successiuæ essentialiter requirunt extensionem quandam. Igitur intelligi nequit rem successiuam agere, nisi successiuè, & proinde in tempore, cum ipsam nullo instanti & non possit id quod non est, vel quando non est, agere.

QVARTO; Vel est in Sacramento aliqua virtus superaddita diuinitus, vel non. Si non est, ergo non possunt attrahere effectum supernaturalem: est enim intelligibile, quod aliquid res maneat profus, sicut antea erat, & nihil accipiat, & tamen possit facere, quod antea non poterat. Si est, vel est virtus corporalis, vel spiritualis. Si corporalis, non poterit efficere rem spiritualem, neque agere in rem spiritualem, proinde nihil proderit; nam ideo virtus superaddita requiritur, quia in Sacramento non potest agere in animam, quæ est spiritus, potest producere gratiam, quæ est spiritualis. Si autem virtus spiritualis est; non igitur poterit esse in Sacramento corporali. Non enim accidens spirituale, & indiuisibile in subiecto corporali, & extenso recipi potest; omne enim quod recipitur per modum recipientis recipitur.

Præterea QVINTO; Ista virtus vel esset tota in quibuslibet parte Sacramenti, vel pars eius in vna parte Sacramenti, & pars in altera. Non primum, quia tunc sequeretur illam non potest esse a subiecto in esse, nec propriè in hære; quare esset substantia, non accidens. Item etiam prolato quouis verbo, tunc produceretur effectus, quod nemo concedit. Non etiam secundum, quia tunc esset corporea, & præterea prolato primo verbo periret pars virtutis, prolato secundo periret alia pars: & sic virtus illa, vel tota, vel maxima ex parte periret, præterquam effectus inciperet produci. Quare superuacanea est illa virtus in partibus Sacramenti præcedentibus effectum.

SEXTO; Vel ista virtus est in verbis tantum, aut in elemento tantum, aut in utroque. Si in verbis tantum, quomodo Eucharistia sumpta iustificat? Si in elemento tantum, quomodo modo verba consecrationis Eucharistiæ operantur? Si in utroque, vel erit eadem virtus, & hoc non potest esse, cum non possit vnum accidens esse in duobus subiectis: vel erunt duæ virtutes, & tunc erunt in vno Sacramento duæ virtutes, quod videtur

videtur absurdum. Si dicas, Erunt duo partiales. Contrā, quia tunc deberent concurrere simul ad opus; at aliquando accidit, vt vna pars Sacramenti longo tempore adhibeatur post aliam, vt cum vnus hodiē confitetur, & cras absoluitur.

DENIQVE intelligibile est (vt Kemnitius dicit) quid sit ista virtus, quando adueniat, quando desinat esse, &c.

At hæc argumenta posset tripliciter responderi. PRIMO posset, si quis vellet, confiteri ignorantiam circa huiusmodi nodos; & tamen satisfacere hæreticis, immò etiam ora illorum obstruere. Nam tenemur quidem rationem reddere eius, quæ in nobis est spei, 1. Petri 3. sed id facere tenemur ex principijs fidei, non ex Metaphysica. Nam S. AVGVSTINVS lib. 3. de peccatorum meritis, & remiss. cap. 4. Ego, inquit, loquens de argumentis cōtra modum translationis peccati originalis, *etiamsi istorum argumenta soluere non valeam, video tamen inherendum esse diuini literæ, &c.* Et in epist. 29. ad Hieronymum, dicit se, cū interrogatur quomodo peccatum Adæ propageretur in posteros, respondere solitum: *Hoc vt alia multa, me ignorare confiteor.* Et tamen non propterea deerat defensionem fidei, immò acerrimè eam propugnabat, ostendens credendum esse peccatum originale propagari in posteros, licet modum ignoremus, quia id Scriptura docet, & traditio, atque vsus Ecclesiæ.

SECUNDO posset quis respondere, Sacramenta esse veras causas iustificationis, sed Morales, non Physicas: quomodo vera causa est homicidij, qui illud fieri iubet, licet ipse hominem, qui occiditur, non attingat. SED quanquam hæc responsio salua fide defendi potest, quam tuentur ex recentioribus Ledesmius in 4. distinct. 1. quæst. 3. artic. 1. & Canus in relectione de Sacramentis; & idem sensisse videntur antiqui Scholastici multi, vt Bonauentura, Scotus, Durandus, Richardus, Okam, Marsilius, Gabriel, in 4. distinct. 1. vel 2. qui docent, Sacramenta verè iustificare, & tamen volunt solum Deum producere gratiam ad præsentiam Sacramentorum, ita vt non sint Sacramenta causæ Physicæ, nisi, sine quibus non fieret effectus: tamen puto longè probabiliorem, & tutiorem sententiam, quæ dat Sacramentis veram efficientiam; quia Patres passim docent, Sacramenta non agere, nisi prius

à Deo virtutem, seu benedictionem, seu sanctificationem accipiant; & referunt effectum Sacramenti ad omnipotentem Deum; & conferunt cum veris causis efficientibus, ut supra dimus. **SECUNDO**, quia non esset differentia inter modum agendi Sacramentorum, & signorum magicorum. **TERCIO**, quia tunc non esset homo Dei minister in ipsa actione Sacramentali, sed homo præberet signum actione sua. Deus alia actione, viso eo signo infunderet gratiam, ut vnus ostendit sygrapham mercatori, & ille dat pecunias. Scripturæ docent, Deum esse, qui baptizat per homines supra ostendimus.

TERCIO igitur responderi potest cum sancto Thoma in parte quæst. 62. art. 4 quod Sacramenta sint causæ efficiæ etiam Physicæ, sed instrumentales; virtus autem diuinitus data non sit aliqua noua qualitas inhærens spiritualis, vel corporalis, sed sit solum motus, siue vsus Dei. Per hoc enim quod Deus vtitur hac actione Sacramentali ad gratiam producendam, eleuat eam, & facit eam attingere effectum supernaturalem, quem non posset attingere, si à quocunque alio ueretur.

Ad cuius rei intelligentiam notanda sunt quatuor. **PRIMUM** est, multum interesse inter instrumenta quibus vtitur Deus, & quibus vtiuntur homines. Sunt autem quinque differentia. **PRIMA** est, quod homo eget duplici applicatione, qua se applicet instrumento, ut accipiendo securim in manu altera, qua applicet instrumentum operi; prior motio est in ipso homine; posterior est in instrumento. Deus autem non eget priori applicatione; est enim immutabilis, & præsemitur omnibus rebus, proinde etiam applicatus. Quare motus illa, qua Deus mouet Sacramenta, est sola applicatio Sacramenti ad opus, & est in ipso Sacramento, non in Deo.

SECUNDA est, quod homo eget instrumento naturali apto ad illud opus; non enim posset homo secare lignum ferro, nisi illa ferrea, & acuta esset. Deus autem non indiget aptitudine instrumenti: non enim ipse iuuatur instrumentis, cum possit se solo omnia facere, sed vtitur instrumento, quod placet illi, vel honorare creaturam, vel certè in eo potentiam suam ostendere; ut si quis de industria scribere vellet calamus parum idoneo. Ex quo sequitur non esse necessarium, ponere

in Sacramentis aliquam inherentem qualitatem, quæ illud formaliter perficiat, sed satis est, si Deus Sacramento uti velit: non enim ipse indiget instrumento apto.

TERTIA est, quod quando homo vitur instrumento, necesse est, ut præter motionem ipsius hominis, qua instrumentum mouetur, ipsum etiam instrumentum per naturalē suam virtutem concurrat, & operetur id, quod sibi proprium est. Verbi gratia, cum vitur faber securi ad faciendā cathedram, non satis est moueri securim artificiosè, sed necesse etiam est, ut securis sciadat: & cum vitur natura calore ad nutritionem, requiritur ut calor calefaciat, quod est sibi proprium; mediante enim illa actione, natura vitur calore ad conuertendum cibum in carnem. At cum Deus vitur aliquo instrumento, non est necesse, ut instrumentum per naturalem suam virtutem aliquid operetur in subiecto, & si forte operatur, illa operatio non est causa effectus diuini, ut talis operatio, sed solum, ut res, quam Deus ad hoc faciendum adhibere voluit. Hinc videmus in vsu multorum Sacramentorū non reperi vllam actionem propriam, & naturalem eorum, ut patet de Absolutione, de Matrimonio, de consecratione Eucharistiæ. In alijs reperitur actio propria, ut lotio, aut vinctio; sed ut dixi, illa quatenus naturalis actio, non est causa, sed ut res quædam. Ex quo sequitur, ut motio, seu vsus Dei in Sacramentis non solum sit virtus agentis instrumento impressa, sed sit tota virtus, & oratio, per quam agunt. Id enim, quod est in securi acies, & vis agētis illi impressa, id totum est in Sacramentis sola inōtio Dei.

QUARTA differentia sequitur ex his duabus, quod homo non potest uti qualibet re pro instrumento sui operis: Deus autem potest; & reuera vitur rebus diuersissimis ad rem eandem producendam.

QUINTA differentia sequitur etiam ex præcedentibus, quod homo non potest uti instrumento, nisi quod tãgat rem, in qua est producendus effectus. Quia instrumentum debet operari circa subiectum suam propriam & corporalem actionem: actio autem corporalis non fit sine contactu. Deus autem potest etiam per id, quod est in vno loco, agere in aliam rem ab eo loco remotissimam, quandoquidem non eget operatione propria illius rei.

SECUNDO notandum est, omnes concedere posse Deum uti quibuslibet instrumentis, quantumvis ineptis, modo tamen illa instrumenta prius ipse faciat apta. At certè id non est necesse, sed potest Deus instrumento inepto, manente inepto efficere quidquid voluerit, quomodo potest optimus scriba calamo inepto ita dextrè uti, ut per eum rectissimè formetur litera. Exemplum habemus Ioan. 5. ubi Angelo descendente, & mouente aquam, per eam aquam ita motam curabatur omnes languores. Fuisse autem hanc figuram Baptismi præ docuimus. Quare Patres imitati hunc modum loquendi, sæpe dicunt, Sacramenta non operari, nisi prius in ea descendat Spiritus sanctus. Vide Tertullianum in libro de Baptismo, Ambrosium lib. 1. de Spiritu sancto, cap. 7. & Chrysostomum in cap. 5. Ioan. & ibidem Theophylactum, & Theophilum Alexandrinum lib. 1. Paschali. Pari ratione cum Deus voluit mundum conuertere per Euangelij prædicationem, poterat eligere homines eloquentes, aut certè homines rudes continuè eloquentissimos reddere: sed noluit hoc modo uti, sed eligit homines rudes, & qui simpliciter impolitè, & inornatè loquerentur, & per eos mundum conuertit.

TERTIO notandum est, virtutem Sacramentalem aliquando esse in elemento, aliquando in verbo, aliquando in utroque. Nam actio Sacramentalis propriè est actio ministri dantis Sacramentum, non actio suscipientis; susceptio enim est opus nostrum, Sacramentum autem non est opus nostrum sed Dei. Itaque actio ministri est illa qua Deus utitur tanquam instrumento ad iustificandum. Quando ergo minister utitur rebus, & verbis, ut in Baptismo, Confirmatione, & Vnctione extrema; tunc etiam Deus utitur rebus, & verbis, & proinde virtus Dei est in utrisque: & oportet illa duo simul concurrere, alioqui nihil fieret. At cum minister non utitur, nisi verba materia autem Sacramenti se tenet ex parte suscipientis, tunc certè non adhibetur à ministro ad agendum; tunc virtus non est nisi in verbis. Ita fit in Sacramento Absolutionis, & Matrimonij, & in consecratione Eucharistiæ; non enim adhibet minister peccata pœnitentis ad eum absoluendum, nec panem ad aliquid consecrandum, sed verba ad consecrandum. Et hinc est quod non repugnat Sacramento Pœnitentiæ.

riæ, vt vno die dicantur peccata, & alio die absoluantur pœnitens; virtus enim operatiua non est in peccatis, sed in sola absolutione. In consecratione tamen Eucharistiæ requiritur præsentia panis, non quòd in pane sit virtus operatiua, sed quia nisi esset panis præsens, non esset materia, in qua ageretur Sacramentum: in Absolutione enim etiam si non sit Confessio, quia iam præterijt, est tamen homo, in quem cadit Absolutio. Denique aliquando minister vtitur solo elemento, vt cùm porrigit Eucharistiã, & tunc virtus est in solo elemento.

QUARTO notandum est, gratiam iustificantem non propriè creari, nec tamen educi de potentia naturali animæ, sed educi de potentia obedientiali, seu capacitate naturali: proinde sanctum Thomam non pugnare secum, cùm dicit, nõ posse creaturam instrumentaliter concurrere ad creationem, & tamen Sacramenta concurrere ad productionem gratiæ in anima. Explico; illud dicitur propriè creari, quod fit independentè à subiecto; illud contrà dicitur educi, quod dependet à subiecto, in fieri, in esse, & operari. Itaque anima rationalis verè creatur, licet fiat in corpore, quia non pendet à corpore necessariò, vt patet, quia separata esse, & operari potest, & prius natura est in seipsa subsistens, quàm corpori infundatur. At gratia est qualitas quædam spiritualis, quæ pendet omnibus modis à subiecto, vt patet, quare educitur. Sed non educitur de potentia naturali, quia non est in homine talis potentia; alioqui gratia esset res naturalis: vbi enim est potentia naturalis, ibi est actus naturalis. Neque obstat, quod gratia non possit fieri nisi à Deo: nam etiam anima non potest creari nisi à Deo, & tamen est res naturalis, quia materia est in potentia naturali ad animam. Itaque gratia non dat esse naturale, sed supernaturale homini. Est tamen in homine capacitas naturalis ad gratiam: naturaliter enim conuenit homini posse recipere gratiam, vt Augustinus docet de prædestinatione Sanctorum, cap. 5. & potest ea capacitas dici etiam potentia obedientialis, quia licet non sit talis, vt naturaliter possit concurrere etiam passiuè ad productionem gratiæ, (tunc enim esset potentia naturalis) tamen est talis, vt ex ea possit fieri quidquid Deus voluerit, & hæc dicitur potentia obedientialis.

Neque repugnat hæc eductio gratiæ de potentia obedientiali ei, quod dicunt Theologi, & ipsum Concilium Tridentinum, sess. 6. cap. 7. gratiam infundi: infusio enim opponitur acquisitioni, non eductioni. Sic enim distinguitur scientia infusa, & acquisita, non quod non utraque educatur a potentia intellectus, sed quod una acquiratur proprio labore, altera a solo Deo sine labore donetur. Et si recte dicitur infusa scientia rerum naturalium, quam Deus donavit Adamo, & Salomoni sine labore ipsorum, licet educta fuerit de potentia naturali: quanto rectius dicitur gratia infundi, quæ a solo Deo datur, & non respondet ei potentia naturalis.

Ex his ad argumentum Zwinglij **RESPONDEO**, negat consequentiam. Nam res corporea, & crassa potest agere animam non ex natura sua, sed ex virtute Dei. **AVGVSTINVS** tract. 18. in Ioannem, non timuit dicere: *Aqua corpus tangit & cor abluunt.* Et ignis verus, & corporeus, animas, & demones tenere, & cruciare potest: immo etiam experimur corporis affectionibus, miro modo affici animos nostros, qui spiritus sunt. Et quomodo hæc ipsa nostra corpora animas retinent tanquam in carcere? nec enim potest anima cum voluerit a corpore recedere, & tamen corpus, corpus est, anima spiritus est.

At **PRIMAM** confirmationem iam responsum est, negare egerit contactu id quod non agit per actionem suam propriam & naturalem.

Ad **SECUNDAM** dico **PRIMO**, locum Augustini non esse ad rem. Nam Augustinus cum dicit, minus esse iustificare impium, quam creare cælum & terram, non vult dicere, esse difficilius infundere gratiæ habitum in anima, quam creare cælum, sed vult dicere (ut ipse ibidem se explicat) esse opus maioris misericordiæ iustificare impium, quam creare cælum, & terram, etiam esse opus nobilius, quia cælum, & terra transibunt, sed electorum non transibit. Idcirco ibidem dicit, fideles cooperari Deo in iustificatione sua, proinde fideles concurrere ad opus maius, quam sit creare cælum, & terram. **SECUNDO**, non est improbable posse creaturam concurrere, ut merum instrumentum Dei ad veram creationem. Sanctus autem Thomas loco notato id negat de creatura, quæ concurrat dispo-

nendo subiectum per propriam actionem. TERTIO, iam ostendi gratiam proprie non creari.

Ad TERTIAM confirmationem posset dici, non dari ultimum vlllo modo intrinsecum in successiuis: & ideo iustificationem fieri in vltima parte sensibili, non in vltima simpliciter, quæ nulla est. VEL dicendum, iustificationem fieri in instanti illo, in quo finitur actio Sacramentalis. Tamen enim actio desinat negativè, quoad suas partes, id est, per primum non esse, tamen desinat affirmatiuè, id est, per vltimum sui esse, quantum ad terminum suum. Vt enim in linea non potest assignari vltima pars, potest tamen assignari vltimum punctum, quo terminatur linea & ita in tempore & motu. AT (inquitur) tunc non est actio Sacramentalis. Respondeo tunc maximè esse, eo modo, quo res successiua esse potest, Res enim successiua nunquam est per suas partes in re existètes, sed semper habet quiddam indivisibile, quod vel est initium, vel finis, vel continuativum rei successivæ: & per illud dicitur esse; & tunc perfectè dicitur esse, quando illud indivisibile terminat actionem. Id patet in tempore: non enim dicitur esse vna hora, nisi quando finitur. Idem patet in oratione, quæ perfectè significat, cum profertur eius terminus.

Ad QUARTAM iam dixi, virtutem illam esse corporalem, quia est motus rei corporalis, licet dici possit spiritualis, ratione causæ, & effectus.

Ad QUINTAM dico, virtutem illam esse partim in vna parte Sacramenti, partim in alia: proinde paulatim perire, prout pereunt partes Sacramenti. Nec tamen superuacaneæ fuerunt. Nam vltima particula operatur in virtute omnium præcedentium. Sicut etiam oratio perfectè significat, cum profertur vltima vox, quæ tamen nihil efficeret, nisi aliæ præcessissent: & terminus motus acquiritur per vltimum mutatum esse, quod tamen nihil posset, nisi cetera præcurrissent.

Ad SEXTAM iam respondi, virtutem nunc esse in verbis, nunc in elemento, nunc in vtroque, &c.

Ad VLTIMAM dico, rem illis difficilem videri, quia imaginantur spirituales qualitates in re corporali debere constitui: sed qui sentiunt, non esse necessariam eiusmodi qualitatem, nullas in hac re patiuntur angustias.